

УДК 378.018.43:81

З ДОСВІДУ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЦИКЛУ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ І ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталя Маторіна

кандидат філологічних наук

доцент кафедри германської та слов'янської філології

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

м. Слов'янськ, Україна

ORCID ID 0000-0001-6012-5663

n.m.matorina@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку вищої освіти України – характеристиці системи дистанційного навчання в українських закладах вищої освіти, яке може й повинно посісти пріоритетне місце на теренах вітчизняної освіти, оскільки за грамотної організації дистанційне навчання забезпечує якісну освіту, що відповідає вимогам сучасного соціуму. Репрезентовано науково-методичний потенціал, інформаційні ресурси, набутий досвід використання технологій дистанційного навчання на філологічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ Донецької області, Україна) під час вивчення дисциплін лінгвістичного циклу, схарактеризовано технології опосередкованого активного спілкування викладачів і здобувачів із застосуванням телекомунікаційного зв'язку й методології індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти з навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді тощо.

Ключові слова: вища освіта; заклад вищої освіти; дистанційне навчання; інформаційно-комунікаційні технології; центр дистанційного навчання; дисципліни лінгвістичного циклу; Україна; Республіка Польща.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Згідно із сучасними уявленнями, розвинутому суспільству притаманні певні ознаки, як-от: набуття неабиякого значення ролі інформації та знань у житті соціуму, створення глобального інформаційного простору, формування в економіці й освіті принципово нових підходів до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, високий рівень ІКТ-компетентності членів суспільства тощо. У зв'язку із цим у галузі освіти значну увагу приділяють питанням радикальних змін у навчальному процесі завдяки новим цифровим технологіям.

Одним із сучасних засобів реалізації процесу навчання завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям є дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується переважно за технологіями дистанційного навчання, які дозволяють навчатися на відстані без особистого контакту між викладачем і здобувачем.

Дистанційні форми, методи й технології навчання сприяють індивідуалізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, збільшують обсяг самостійної роботи, формують інформаційну культуру, сприяють застосуванню інноваційних засобів знаходження та використання інформації тощо.

Отже, прискорений (не повільний!) розвиток і залучення до сучасної національної системи освіти України інформаційно-комунікаційних технологій максимально посприяють підготовці молоді до життя та діяльності у XXI столітті, адже цей процес уможливить вирішення як мінімум чотирьох проблем: формування комп'ютерної грамотності, індивідуалізація та інтенсифікація навчальної діяльності, а також втілення нових форм освітнього процесу – дистанційної освіти й відкритої освіти. Саме вони стають гарантією того, що здобувачі вищої освіти закінчуватимуть навчання готовими до фахової діяльності та здатними зробити свій внесок у розвиток і розбудову сучасного українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потрібно зазначити, що різні проблеми та здобутки дистанційної освіти – розвиток дистанційного навчання в Україні, окремі аспекти здобуття освіти завдяки дистанційному навчанню в закладах вищої освіти, аналіз зарубіжного досвіду дистанційної освіти, проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у шкільній, педагогічній і вищій освіті тощо – порушували й представили в наукових розвідках такі українські дослідники: В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко, Ю. Богачков, О. Андреев, М. Жалдак, В. Кухаренко, А. Манак, Г. Козлакова, Н. Морзе, В. Олійник, М. Бухаркіна, О. Висоцька, О. Захарова, С. Здорук, О. Корольова, В. Мойсеєв, В. Солдаткін, В. Соколов, М. Чванова, М. Лещенко, О. Овчарук, В. Гарабко, І. Гушлевська, О. Зубченко, А. Василюк, І. Козубовська, Л. Гриневиц, Є. Громова, А. Каплун, І. Ковчина, Н. Ничкало, А. Павленкор, В. Олійник, Ю. Белова, Ю. Грязнова, Т. Кристопчук, Л. Лук'янова, М. Пальчук, Є. Полат, Р. Гуревич, М. Кадемія, Л. Шевченко, Є. Смирнова-Трибульська та ін.

Попри значну кількість наукових напрацювань окресленої тематики практичний досвід університетів України, зокрема й порівняно з досвідом європейських закладів вищої освіти, у галузі використання в навчальному процесі вишів технологій дистанційного навчання потребує подальшого вивчення, узагальнення й удосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити й узагальнити практичний досвід застосування технологій

дистанційного навчання під час занять лінгвістичного циклу на філологічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ Донецької області, Україна).

Результати дослідження. Одним із пріоритетних напрямів у галузі педагогічної освіти є застосування під час занять у закладах вищої освіти методів і технологій дистанційного навчання – технологій створення, накопичення, зберігання й доступу до вебресурсів (електронних ресурсів) навчальної програми (дисципліни), а також забезпечення організації та супроводу освітнього процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення й засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, зокрема мережі Інтернет (Концепція розвитку дистанційної освіти, 2020).

Останнім часом використання дистанційного навчання під час навчальних занять набуло поширення в ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (реалізується через Центр дистанційного навчання), зокрема в процесі вивчення дисциплін лінгвістичного циклу на філологічному факультеті.

По-перше, на філологічному факультеті ДДПУ, як загалом і в університеті, організована система дистанційного навчання, тобто програмне забезпечення для створення, збереження, накопичення дистанційних курсів, призначена для організації освітнього процесу й контролю за навчанням через Інтернет та / або локальну мережу, а також забезпечений авторизований доступ суб'єктів дистанційного навчання до цих курсів (Положення про дистанційне навчання, 2020).

Використовується модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище (Moodle → Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, вимовляється «Мудл»), яке називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка надає викладачам, здобувачам та адміністраторам дуже розвинутий інструментарій для комп'ютеризованого навчання, зокрема й дистанційного. Це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Між іншим, Moodle можна використовувати в навчанні школярів, студентів, при підвищенні кваліфікації, бізнес-навчанні, як у комп'ютерних класах закладу освіти, так і для самостійної роботи вдома.

У середовищі Moodle здобувачі отримують:

– доступ до навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних / лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки)) та засобів для спілкування й тестування;

- засоби для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар);
- можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу здобувачем;
- можливість перегляду результатів проходження тесту;
- можливість спілкування з викладачем завдяки особистим повідомленням, форуму, чату;
- можливість завантаження файлів з виконаними завданнями;
- можливість використання нагадувань про події в курсі тощо.

Викладачам у середовищі Moodle надається можливість:

- використання інструментів для розробки авторських дистанційних курсів;
- розміщення навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних / лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки)) у форматах .doc, .odt, .html, .pdf, а також відео, аудіо і презентаційні матеріали в різних форматах і через додаткові плагіни;
- додавання різноманітних елементів курсу;
- проведення швидкої модифікації навчальних матеріалів;
- використання різних видів тестів;
- автоматичного формування тестів;
- автоматизації процесу перевірки знань, звітів про проходження здобувачами курсу та звітів про проходження здобувачами тестів;
- додавання різноманітних плагінів до курсу дає змогу викладачеві використовувати різноманітні додаткові програмні засоби для дистанційного навчання (Смирнова-Трибульська, 2007).

Функціонування системи Moodle ДДПУ здійснюється за умови збереження авторських прав на дистанційні курси.

По-друге, особливе місце на підставі Положення про дистанційне навчання в ДВНЗ «ДДПУ» відводиться:

1) формуванню готовності викладачів до інформатизації освіти, розвитку спроможності використовувати переваги ІК-технологій у своїй фаховій діяльності, стандартизації особистої цифрової компетентності, а також формуванню потреби в розвитку та поширенні освітніх матеріалів;

2) створенню особливих умов, які повинні бути виконані для проведення занять (зокрема й лінгвістичного циклу) з використанням методів і технологій дистанційного навчання, як-от:

- здобувачі отримують засоби, що дозволяють безпосередню та непрямую взаємодію здобувачів і викладача;
- у форматі дистанційної освіти організують лабораторні заняття, самостійні заняття, майстер-класи, зорієнтовані на отримання практичних навичок; відбуваються за безпосередньої участі викладачів (так звані реальні умови);
- під час онлайн-навчання здобувач повинен виконати різні завдання для перевірки знань (наприклад, тести, вікторини, індивідуальні та групові роботи);
- на заочній формі навчання допускається, аби електронна (дистанційна) форма навчання домінувала над традиційною;
- дистанційне навчання осіб з особливими освітніми потребами здійснюється з урахуванням індивідуальної програми розвитку й передбачає залучення допоміжних технологій дистанційного навчання, а саме: озвучування навчального матеріалу з екрану, голосове введення тексту, субтитри, клавіатури зі спеціальними можливостями тощо.

Програми дистанційного навчання структуровано за модульним принципом. Кожен окремих курс містить кілька незалежних навчальних модулів (тем). Навчально-тематичний план кожного курсу має такі частини: змістовна (комп'ютерні лекції); закріплювальна (практичні заняття); контроль (тести й завдання).

По-третє, актуальним та ефективним є вивчення й застосування досвіду країн Центральної Європи, зокрема Польської Республіки (яка, між іншим, за рівнем розвитку ІТ-технологій у рейтингу країн світу посідає 49-те місце; Україна – 79-те місце; інформація за 2017 рік), насамперед досвіду використання технологій дистанційного навчання в університетах Польщі. Співпрацюємо з Жешувським університетом, Вищою школою управління та адміністрації в м. Ополє, Вищою Школою Інформатики (м. Лодзь), Інститутом розвитку міжнародної співпраці (м. Познань), Вищою технічною школою м. Катовіце, Державною вищою професійною школою ім. проф. Едварда Ф. Щепаника (м. Сувалки), Краківською академією ім. Анджея Фрича Моджевського, Університетом ім. Адама Міцкевича в Познані, Університетом Інформатики та Мистецтв (м. Лодзь) та іншими закладами вищої освіти Польщі в межах чинних угод про співробітництво (зокрема й лінгвістичне). Рівень використання дистанційного навчання у вітчизняних закладах вищої освіти значно нижчий, ніж у Польщі й за кількістю, і за розвитком, а тому потребує докладнішого вивчення.

Досвід польських вишів поширюють і популяризують завдяки функціонуванню в Донбаському державному педагогічному університеті Українсько-польського міжнародного центру освіти і науки, серед основних завдань якого є такі: розробка спільних програм дистанційного навчання (зокрема й лінгвістичних), організація навчання (так само й лінгвістичного) педагогічних працівників щодо використання в практиці роботи електронних освітніх ресурсів України й Польщі, удосконалення професійно-методичного лінгвістичного потенціалу педагогів, викладачів, організація та проведення спільних міжнародних конференцій, вебінарів, симпозіумів, воркшопів, круглих столів тощо (Положення про Українсько-польський міжнародний центр, 2020).

Вивчення польського досвіду й використання його ідей у практиці розбудови дистанційного навчання на філологічному факультеті ДДПУ є потужним імпульсом для покращення вищої освіти нашого вишу відповідно до потреб цифрової ери.

Як було зазначено вище, у ДДПУ осередком для навчання, місцем зустрічі й спільної роботи є платформа дистанційного навчання – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище. Одним з її складників є електронні навчально-методичні комплекси дисциплін (ЕНМК) – дидактична система, у якій з метою створення умов для педагогічної активності, інформаційної взаємодії між викладачами та здобувачами інтегровано прикладні програмні продукти, бази даних, а також інші дидактичні засоби й методичні матеріали, що забезпечують і підтримують навчальний процес.

ЕНМК лінгвістичних дисциплін / курсів містить такий перелік навчальних матеріалів:

- методичні матеріали: анотація, програма, робоча програма, тематичний план;
- навчальні матеріали: лекції, лабораторні / практичні роботи, словник термінів / глосарій;
- контроль знань: критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти (поточний і підсумковий контроль знань), завдання для самостійної підготовки, тести, питання до заліку / екзамену, зразки білетів тощо;
- література: основна, допоміжна, Інтернет-ресурси;
- науково-дослідна робота здобувачів: перелік тем для підготовки доповідей, презентацій, тез, виконання курсових робіт, написання рефератів, рекомендації щодо виконання науково-дослідної роботи тощо.

Крім того, важливими освітніми й інформаційно-методичними ресурсами повинні стати:

- структурована медіатека – тематична колекція фото-, відео-, аудіоматеріалів, веб-ресурсів, друкованої продукції, що забезпечує максимальну візуалізацію навчально-виховної, науково-методичної діяльності закладу, задовольняє інтереси реальних і потенційних споживачів освітніх послуг щодо змісту освітньої діяльності ВНЗ;

- віртуальна бібліотека – електронна бібліотека з навчальною, навчально-методичною, методичною літературою, каталогами інших електронних бібліотек тощо.

На філологічному факультеті під час занять лінгвістичного циклу:

- поширеним є використання інформації університетської електронної бібліотеки;

- виконання проєктів у групах;

- здобувачі беруть участь у різноманітних дискусіях, комунікуючи через Інтернет (дискусійний форум, чат);

- під час занять із застосуванням технологій дистанційного навчання використовують відкриті освітні ресурси, тобто ті, до яких є повністю відкритий доступ завдяки безкоштовній ліцензії або переведення їх у суспільне надбання та створення доступу до таких ресурсів за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій;

- організовують чат-заняття, які проводять синхронно, коли всі учасники мають водночас доступ до чату;

- відбуваються веб-заняття, або дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводять за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей Інтернету;

- телеконференції, що проводять завдяки спискам розсилки на електронні пошти;

- застосовують кейс-технологію – вид дистанційної технології навчання, сутність якої полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, текстів) для спільного аналізу, обговорення або прийняття рішень здобувачами з конкретного розділу навчальної дисципліни. Цінність цієї технології полягає в тому, що вона водночас відображає не лише практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який потрібно засвоїти для вирішення цієї проблеми, а також вдало поєднує навчальну, аналітичну й виховну діяльність, що безумовно є ефективним у реалізації сучасних завдань системи освіти;

– дистанційне тестування є невід’ємною частиною навчального процесу та додатковим засобом безперервного контролю знань здобувачів вищої освіти на філологічному факультеті. Використання тестування порівняно з іншими засобами контролю має низку переваг: універсальне охоплення всіх стадій процесу навчання; високий рівень об’єктивності і, як наслідок, позитивний стимульований вплив на навчальну діяльність здобувачів; можливість його застосування не лише для контролю знань, умінь і навичок, а й для підвищення якості професійної підготовки здобувачів загалом;

– ключовими елементами організації взаємодії в електронному навчальному курсі є завдання на взаємну перевірку робіт: взаємне коментування, рецензування та оцінювання (підготовка коректно дієвих критеріїв для взаємного оцінювання – складне завдання для викладача, проте грамотно розроблені критерії забезпечують достовірність результату взаємної перевірки, роблять його співвідносним з результатом перевірки викладача);

– додатковим інструментарієм спілкування під час дистанційного навчання є: електронна пошта, форум, блог, технології Wi-Fi та ін.;

– застосовують зазвичай і технології так званого змішаного навчання, яке поєднує традиційне навчання з електронним, тобто заняття проводять в аудиторії за безпосередньої участі викладача та здобувача, але з використанням мультимедійних технологій.

Керівництво факультету, завідувачі кафедр здійснюють постійний контроль за діяльністю науково-педагогічних працівників, які залучають різні технології дистанційного навчання; на факультеті забезпечено постійний моніторинг та перевірку прогресу в дистанційному навчанні здобувачів; підготовлено серію начальних курсів для здобувачів, які беруть участь у заходах, що проводять за допомогою методів і технологій дистанційного навчання тощо.

Під час такої роботи у здобувачів вищої освіти формується цифрова компетентність як ключова компетентність (одна з восьми у відомому документі Європейської комісії «Ключові компетентності для навчання упродовж життя – європейська рамкова структура» (2018)); а також впевнене і критичне використання технологій інформаційного суспільства для роботи, дозвілля та спілкування.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Еволюція інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація суспільства, зміна способів поширення та застосування інформації значно впливають на ефективність процесу навчання, тому питання «бути чи не бути»

дистанційній освіті вже не є актуальним. У всьому світі дистанційна освіта існує, посідає соціально значуще місце в освітній галузі.

Використання методів і технологій дистанційного навчання під час занять у навчальних закладах є одним з пріоритетних напрямів сучасної української педагогічної освіти. Таке навчання допомагає здобувачам і викладачам підвищувати результативність навчального процесу, робити його ефективним. При цьому форми, методи й технології дистанційного навчання можуть бути використані лише як вторинні, або ж як додаткові.

Дистанційна освіта в Україні повинна залучати досвід європейських країн для швидкого її розвитку й реформування.

Широке запровадження дистанційного навчання й сучасних методик організації навчального процесу на філологічному факультеті ДДПУ, зокрема під час вивчення дисциплін лінгвістичного циклу, уможлиблює здійснення оновлення змісту, форм і методів навчання відповідно до сучасних потреб соціуму в інноваційному розвитку; індивідуалізації процесу навчання з урахуванням потреб здобувачів вищої освіти, оптимізації всього процесу навчання, а також сприяє прискореному входженню вітчизняної освіти в сучасне середовище відкритої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков, В. Ю., Кухаренко, В. М., Сиротенко, Н. Г., Рибалко, О. В. і Богачков, Ю. М. (2008). *Технологія розробки дистанційного курсу*. Київ, Україна: Міленіум.
2. Гуревич, Р. С., Кадемія, М. Ю. і Шевченко, Л. С. (2013). *Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі*. Вінниця, Україна: ТОВ фірма «Планер».
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. (2020, 20 грудня). Взято з <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
4. Положення про дистанційне навчання у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет». (2020, 28 серпня). Взято з <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/005.pdf>
5. Положення про Українсько-польський міжнародний центр освіти і науки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». (2020, 28 серпня). Взято з https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2021/01_jan/26/ukr_pol/pologennya_ukr_pol.pdf
6. Смирнова-Трибульська, Є. М. (2007). *Дистанційне навчання з використанням системи MOODLE*. Херсон, Україна: Айлант.

FROM THE EXPERIENCE OF CONDUCTING CLASSES OF THE LINGUISTIC CYCLE USING METHODS AND TECHNOLOGIES OF DISTANCE LEARNING

Natalia Matorina

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Department of Germanic and Slavic Philology

SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-6012-5663
n.m.matorina@gmail.com

Abstract. The economic, political, and social changes taking place in Ukraine necessitate the acceleration of the reform of the education system. Therefore, it is envisaged to introduce the latest pedagogical technologies and scientific-methodical achievements into the educational-upbringing process of universities, to create a new system of information support for education, to join Ukraine to the international computer information system, etc. Distance learning contributes to the most effective solution to these problems. Distance learning is a fairly new phenomenon in Ukraine, and it is spreading rapidly among domestic institutions of higher education.

Various problems and achievements of distance education are studied in the scientific researches of such Ukrainian scientists as V. Bykov, V. Kukharenko, N. Syrotenko, O. Rybalko, Yu. Bohachkov, O. Andrieiev, M. Zhaldak, V. Kukharenko, Ye. Polat, R. Hurevych, M. Kademiia, L. Shevchenko, Ye. Smyrnova-Trybulska, etc. Despite the significant number of scientific developments in the outlined subject, the problem under discussion needs further study, generalization, and improvement.

The purpose of the scientific study is to represent the practical experience of using distance education at the Philological Faculty of the SHEI “Donbas State Pedagogical University” (Sloviansk, Donetsk region, Ukraine) as a set of forms, methods, and means of teaching and management that provide distance learning conduction based on the use of modern information and telecommunication technologies of education.

At the Philological Faculty of DSPU, as well as in general at the university, the system of distance learning is organized. The modular object-oriented dynamic educational environment is used, which provides lecturers, students, and administrators with a very advanced set of instruments for computer-based learning, including distance learning. Studying and using the experience of the countries of Central Europe, in particular, the Republic of Poland, is relevant and effective. The experience of Polish universities is disseminated and popularized due to the functioning of the Ukrainian-Polish International Center for Education and Science at Donbas State Pedagogical University. Studying the Polish experience and using its ideas in the practice of developing distance learning at the Philological Faculty is a significant impetus to bring higher education in our university in line with the needs of the digital age.

The author concludes that the effectiveness of distance technologies in education largely depends on the level of preparation of lecturers for the implementation of distance learning, the level of scientific-methodical and logistical support, as well as the willingness of applicants to learn under the conditions of distance education.

Key words: higher education; institution of higher education; distance learning; information and communication technologies; center of distance learning; disciplines of linguistic cycle; Ukraine; the Republic of Poland.

REFERENCES

1. Bykov, V. Yu., Kukharenko, V. M., Syrotenko, N. H., Rybalko, O. V. & Bohachkov, Yu. M. (2008). *Distance Course Development Technology*. Kyiv, Ukraina: Milenium.
2. Hurevych, R. S., Kademiia, M. Yu. i Shevchenko, L. S. (2013). *Interactive learning technologies in higher pedagogical educational institution*. Vinnytsia, Ukraina: TOV firma “Planer”.
3. The Concept of Distance Education in Ukraine. (2020, December 20). Retrieved from <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>

Н. МАТОРІНА

З досвіду проведення занять лінгвістичного циклу з використанням
методів і технологій дистанційного навчання

4. Regulations on Distance Learning at the State Higher Educational Institution “Donbas State Pedagogical University”. (2020, August 28). Retrieved from <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/005.pdf>

5. Regulations on the Ukrainian-Polish International Center for Education and Science of Donbas State Pedagogical University. (2020, August 28). Retrieved from - https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2021/01_jan/26/ukr_pol/pologennya_ukr_pol.pdf

6. Smyrnova-Trybulska, Ye. M. (2007). *Distance Learning Using the MOODLE System*. Kherson, Ukraina: Ailant.

Матеріали надійшли до редакції 16.09.2021 р.